

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “ทัศนะของผู้เข้าร่วมโครงการการเผยแผ่ธรรมเชิงรุกในโครงการวันธรรม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิธีการเผยแผ่ธรรมเชิงรุกตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาธรรมเชิงรุกของโครงการวันธรรม และเพื่อศึกษาทัศนะของผู้เข้าร่วมโครงการการเผยแผ่ธรรมเชิงรุกในโครงการวันธรรม การดำเนินวิธีวิจัยโดยวิธีการวิจัยแบบผสมผสานโดยการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงสำรวจ วิเคราะห์การวิจัยโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐๐ คน ผล การวิจัยสรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า

๕.๑.๑.วิธีการเผยแผ่ธรรมเชิงรุกตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า ผู้เผยแผ่ธรรมมีความสำคัญในการเผยแผ่ของผู้เผยแผ่ธรรม คุณสมบัตินักเผยแผ่ สื่การสอนและหลักคำสอนเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นที่ดึงดูดผู้ฟัง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าตั้งแต่เริ่มประกาศพระศาสนาใช้วิธีเผยแผ่แบบเชิงรุก คือ การเสด็จเข้าไปหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและทางเศรษฐกิจ การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาการเยี่ยมเยียนตามบ้านเรือนต่าง ๆ การบริการชุมชน ให้คำแนะนำ การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การปรับพระองค์ให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น จึงทำให้การเผยแผ่ประสบความสำเร็จในยุคสมัยของพระองค์

๕.๑.๒ การเผยแผ่ธรรมเชิงรุกของโครงการวันธรรม จัดทำขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้กับผู้ที่มีความสนใจในพระพุทธศาสนาแต่ไม่มีเวลาเดินทางไปวัด หรือผู้ที่ติดภารกิจในหน้าที่การงานจะได้ใช้เวลาหลังจากเลิกงานแล้วมาเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โครงการวันธรรมมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมายซึ่งได้จัดเตรียมไว้สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม โครงการนี้จะเป็นประโยชน์ให้กับผู้ที่มีความสนใจใคร่ศึกษาพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา ช่วยทำให้ธรรมของพระพุทธเจ้าค่อย ๆ ซึมซับเข้าสู่จิตใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ๆ เรื่อย ๆ เมื่อมีธรรมเป็นที่พึงประจําใจแล้ว ก็จะทำให้กลายเป็นคนดีในสังคม เป็นคนมีศีลธรรมยิ่ง ๆ ขึ้น เป็นการช่วยให้สังคมได้รับทราบถึงการพัฒนาชีวิต ที่สามารถนำไปสู่สันติสุขตามหลักพุทธธรรมได้ และทำให้คนรุ่นใหม่ได้หันมาสนใจวิธีเผยแผ่ธรรมเชิงรุกในยุคไอทีตามเมืองใหญ่ ๆ ตามรูปแบบขององค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

๕.๑.๓ ทักษะของผู้เข้าร่วมโครงการวันธรรม หลังจากที่ได้เข้าร่วมโครงการแล้วพบว่า มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไม่ควรปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด ร้อยละ ๕๔.๘๒ รองลงมา ร้อยละ ๒๓.๘๒, ๑๔.๐๓ และ ๕.๑๒ ตามลำดับ จากระดับ น้อย ปานกลางและมาก มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ไม่ควรปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ ๒.๒๑ พบว่า โดยภาพรวมผู้เข้าร่วมโครงการวันธรรม มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมากที่สุด ในเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมโครงการวันธรรม ต่อการนำไปใช้ในการดำรงชีวิต โดยภาพรวมพบว่า ภายหลังที่ได้ เข้าร่วมโครงการวันธรรม แล้วผู้ที่ได้เข้าร่วมโครงการฯ จะมีการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือ สิ่งใดที่ควรปฏิบัติ ผู้เข้าร่วมโครงการวันธรรม ก็จะปฏิบัติมากขึ้นอยู่ในระดับ ปฏิบัติเป็นประจำ และสิ่งใดที่ควรงดเว้น การปฏิบัติ ผู้เข้าร่วมโครงการวันธรรม ก็จะงดเว้นการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น หรือปฏิบัติผู้ในระดับน้อยมากหรือไม่ปฏิบัติเลย โดยอยู่ในระดับเป็นประจำ ร้อยละ ๗๑.๙๓ อยู่ในระดับเมื่อมีโอกาส ร้อยละ ๑๘.๓๐ และระดับไม่เคย ร้อยละ ๙.๗๗

ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการวันธรรม พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการวันธรรม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับโดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับอยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่อง กิจกรรมในธรรมในสวนทำให้สมาชิกในครอบครัวใช้เวลาว่างในวันหยุดให้เป็นประโยชน์ ทำให้เกิดการพบปะและสนทนาธรรมระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน สำหรับเรื่องอื่น ๆ ผู้เข้าร่วมโครงการวันธรรม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับอยู่ในระดับมากที่สุด อยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ ๖๔.๗๖ ระดับรองลงมา ร้อยละ ๒๖.๖๙, ๗.๓๘ และ ๑.๐๐ ตามลำดับ จากระดับ มาก ปานกลาง และน้อย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการวันธรรม น้อยที่สุด ร้อยละ ๐.๐๐

๕.๒ อภิปรายผล

ทักษะของผู้เข้าร่วมโครงการการเผยแผ่ธรรมเชิงรุกในโครงการวันธรรม สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ไม่ควรปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด ร้อยละ ๕๔.๘๒ รองลงมา ร้อยละ ๒๓.๘๒, ๑๔.๐๓ และ ๕.๑๒ ตามลำดับ จากระดับ น้อย ปานกลาง

และมาก มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ไม่ควรปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ ๒.๒๑ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า

๑. กลุ่มบุคคล ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ไม่ควรปฏิบัติ อยู่ในระดับน้อยที่สุด ในเรื่อง การฆ่าสัตว์ตัวเล็ก ๆ เช่นยุง มด ปลวก ไม่บาปเพราะเป็นสัตว์ที่ไม่มีประโยชน์ ร้อยละ ๙๕.๐๐

๒. กลุ่มบุคคล ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ไม่ควรปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุด ในเรื่อง การพูดโกหกให้คนฟังสบายใจ ถือว่าไม่เป็นบาป แต่เป็นกุศโลบาย ร้อยละ ๙.๖๗

โดยภาพรวมผู้เข้าร่วมโครงการวันธรรมมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ควรปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดร้อยละ ๕๒.๗๖ รองลงมาร้อยละ ๒๕.๐๕, ๑๒.๒๔, และ ๕.๘๖ ตามลำดับ จากปานกลาง มาก และน้อย มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ควรปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด ร้อยละ ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า

๑. กลุ่มบุคคล ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ควรปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดร้อยละ ๕๒.๗๖ ในเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ร้อยละ ๙๒.๖๗

๒. กลุ่มบุคคล ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ควรปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุดร้อยละ ๐.๐๐ ในเรื่อง ธรรมะเป็นสิ่งที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่เดือดร้อนและไม่สับสนวุ่นวาย, การให้ความเป็นธรรมนั้น จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเป็นธรรม ไม่ว่าจะเป็นคนดีหรือคนชั่วก็ตาม, ผู้ทำความดีย่อมได้รับผลดีตอบแทนทำความชั่วย่อมได้รับผลชั่วตอบแทน, ผู้ที่ประพฤติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาย่อมดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข, หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ร้อยละ ๐.๐๐ เท่ากันทั้งหมด

การเข้าร่วมกิจกรรมโครงการวันธรรมทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ไม่ควรปฏิบัติ และมีความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ควรปฏิบัติที่มีความโน้มเอียงไปทางที่มีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

๕.๒.๒ การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรมต่อการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิต

การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรมต่อการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิต อยู่ในระดับเป็นประจำ ร้อยละ ๗๑.๙๓ อยู่ในระดับเมื่อมีโอกาสร้อยละ ๑๘.๓๐ และระดับไม่เคย ร้อยละ ๙.๗๗ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า

๑. กลุ่มบุคคลที่มีการปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรมต่อการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในระดับเป็นประจำ ในเรื่อง เว้นจากการลักทรัพย์ของผู้อื่น, การยินดีกับผู้อื่นที่ประสบความสำเร็จ, การวางใจเป็นกลาง ไม่เข้าข้างใคร ด้วยใจที่บริสุทธิ์ยุติธรรม, การบำรุงเลี้ยงดูบิดามารดา, การดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกันต่อภรรยาหรือสามี, ความจริงใจในการคบมิตร ร้อยละ ๑๐๐ เท่ากันทั้งหมด

๒. กลุ่มบุคคลที่มีการปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรมต่อการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในระดับไม่เคย ในเรื่อง การเล่นเกมพนันประเภทต่าง ๆ และการคบนักเลงอันธพาล ร้อยละ ๑๐๐ เท่ากันทั้งหมด

การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรมต่อการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิตพบว่า เมื่อได้ผ่านการเข้าร่วมโครงการแล้ว ได้ปฏิบัติตนดีขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ และมีความรู้ความเข้าใจในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำรงชีวิตได้เป็นอย่างดี หลักธรรมที่ผู้เข้าร่วมโครงการมีการปฏิบัติเป็นประจำ ซึ่งตรงกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเรื่อง เบญจศีล ในข้อ อทินนาทานา เวรมณี คือ การละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น, หลักธรรมเรื่องพรหมวิหารธรรม ในข้อมุทิตา คือ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข และในข้อ อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา และหลักธรรมเรื่องทศ ๖ ในข้อ บุตรพึงบำรุงบิดามารดา, สามีพึงบำรุงภรรยา และกุลบุตรพึงบำรุงมิตรสหาย

การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรมต่อการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในระดับไม่เคย ตรงกับหลักธรรมเรื่องอบายมุข ๖ ในข้อ การเล่นเกมพนัน และการคบนักเลงอันธพาล ซึ่งทำให้เห็นว่าหลังจากได้เข้าร่วมกิจกรรมแล้วผู้เข้าร่วมสามารถเลิกปฏิบัติตนในทางที่ไม่ควรปฏิบัติได้ในระดับที่ดีขึ้นมาก

๕.๒.๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการวันธรรม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการวันธรรมอยู่ในระดับมากที่สุดร้อยละ ๖๔.๗๖ ระดับรองลงมา ร้อยละ ๒๖.๖๙, ๗.๓๘ และ ๑.๐๐ ตามลำดับ จากระดับ มาก ปานกลาง และน้อย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการวันธรรม น้อยที่สุดร้อยละ ๐.๐๐ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า

๑. กลุ่มบุคคล ที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการวันธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ในเรื่อง กิจกรรมธรรมะในโรงแรมเป็นการพัฒนาจิตใจให้ได้สัมผัสกับความสุขใจ ร้อยละ ๗๙.๖๗

๒. กลุ่มบุคคล ที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการวันธรรม อยู่ในระดับน้อยที่สุด ในเรื่อง กิจกรรมธรรมะในโรงแรมเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชีวิตและสังคมได้, กิจกรรมธรรมะในโรงแรมทำให้สามารถเรียนรู้พระพุทธศาสนารูปแบบใหม่ที่ทันสมัย,

กิจกรรมธรรมะในโรงแรมเป็นการเผยแผ่ พระพุทธศาสนารูปแบบใหม่ที่ทันสมัย, กิจกรรมธรรมะในโรงแรมเป็นการเผยแผ่ธรรมเชิงรุกที่ทำให้พระสงฆ์เข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี, กิจกรรมในโรงแรมทำให้สมาชิกในครอบครัวใช้เวลาหลังเลิกงานให้เป็นประโยชน์, กิจกรรมธรรมะในโรงแรมเป็นการพัฒนาจิตใจให้สัมผัสกับความสุขใจ, กิจกรรมธรรมะในโรงแรมทำให้เกิดการพบปะและสนทนาธรรมระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน ร้อยละ ๐.๐๐ เท่ากันทั้งหมด

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการวันธรรมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการวันธรรม ในทัศนะที่มีความเห็นว่า กิจกรรมการเผยแผ่ธรรมที่มีการจัดขึ้นที่โรงแรมเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชีวิตและสังคมได้อยู่ในระดับที่สุด ซึ่งถือว่าการดำเนินงานของโครงการวันธรรมเป็นการเผยแผ่ธรรมเชิงรุกที่นำธรรมะเข้าสู่ประชาชนโดยตรง ทำให้สมาชิกในครอบครัวได้มีกิจกรรมร่วมกันหลังเลิกงาน มีการพบปะสนทนาธรรมร่วมกัน จึงถือได้ว่าเป็นผลสำเร็จและเกิดประโยชน์กับผู้เข้าร่วมโครงการเป็นอย่างยิ่ง

สรุปความว่า การเผยแผ่ธรรมเชิงรุกของโครงการวันธรรมนั้น ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้มองเห็นประโยชน์ในทุกด้าน ทั้งนี้เนื่องจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น ถ้าผู้ใดปฏิบัติตามได้ ก็เกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติในทุกด้าน ตลอดจนสังคมแวดล้อมก็จะมีแต่ความสงบสุข ผู้เข้าร่วมโครงการวันธรรม จึงมองเห็นประโยชน์ของโครงการธรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับกับความเป็นจริงของผลที่ได้จากการวิจัย ดังนั้น โครงการวันธรรมเป็นการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับสังคมชาวเมืองให้ได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา สามารถใช้เวลาหลังจากเลิกงานแล้วมาทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมนี้ช่วยพัฒนาฝึกเกลาจิตใจให้กับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมให้เป็นคนดีมีศีลธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

การเผยแผ่ธรรมเชิงรุกในปัจจุบัน ยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก ยังคงเป็นการเผยแผ่ธรรมเชิงรับเป็นส่วนมาก หากมีการร่วมมือกันกันหลาย ๆ ฝ่าย โดยการนำธรรมไปเผยแผ่เหมือนเช่นเดียวกับโครงการวันธรรม ก็จะเป็นการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ขยายแผ่กว้างได้เร็วขึ้น ควรมีการจัดโครงการธรรมในโรงแรมควรจัดให้มีในจังหวัดต่าง ๆ เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติโดยรวม ก่อนจัดกิจกรรมโครงการเผยแผ่ธรรมเชิงรุกในโรงแรมควรศึกษา กิจกรรมโครงการธรรมในโรงแรมที่มีจุดประสงค์ของกิจกรรมที่แตกต่างกัน เพื่อให้สามารถประมวลผลถึงภาพรวมของการเผยแผ่ธรรมเชิงรุกที่สามารถอ้างอิงได้ ความสำคัญของการเผยแผ่ธรรมควรจะต้องมีการคัดสรรพระวิปัสสนาจารย์ผู้มีความเชี่ยวชาญในการสอน ควรเป็นพระสงฆ์ที่ประชาชนเคารพ

นับถือและมีชื่อเสียงในการแสดงพระธรรมเทศนาให้มาแสดงพระธรรมเทศนาในโครงการธรรมใน
โรงแรม ทั้งนี้เพื่อเป็นการดึงดูดพุทธศาสนิกชนให้มาร่วมในโครงการนี้มากยิ่งขึ้น ก็จะเป็นการช่วยให้
การเผยแผ่ธรรมเชิงรุกประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป เสนอให้ทำเรื่องต่อไปนี้

๕.๓.๒.๑ การศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อบรรลุดุธรรม

๕.๓.๒.๒ การศึกษาอุปกิเลสเพื่อก้าวพ้นญาณ ๑๖

๕.๓.๒.๓ การศึกษาการเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อพัฒนาปัญญา